

Att komponera eller tonsätta (grön text = viktig) Länkar: [Pop60-nutid](#), [Notskrift](#) Version 2

Att komponera är att hitta på musik, alltså att hitta på en **melodi** (med en eller flera toner), en **rytm** (när tonerna ska komma i förhållande till pulsen) och att välja **ackord** som passar till melodin, och om låten har en text ska melodin passa till texten. Om du sätter toner till en text är du en **tonsättare**.

För att kunna detta måste vi veta att de toner vi sjunger och de toner vi spelar fungerar ihop. Det är egentligen det vi har jobbat med hela terminen och det tar lång tid att förstå. Det är delvis därför denna uppgift kommer alldeles för sent. **Men det gör inte så mycket!** De flesta av er förstår nu att både ackord och melodier måste ha samma tonart, alltså nummer 1 på samma bokstav (stamton), och att både ackord och melodier oftast är enkla. Så försök göra åtminstone den första deluppgiften – spela och sjung något eller några av exemplen som du känner igen. Komponera en egen låt kan du lika gärna göra nästa termin. Men om du lyckas spela och sjunga några takter redan nu så vet du att du KAN komponera. Det är det viktigaste.

Ett väldigt bra sätt att minnas en melodi är att skriva ner den i notskrift. Ett annat sätt är att göra den så bra att andra börjar härma den; då kan den leva i hundratals år. Ett tredje sätt är att spela in den med till exempel mobil, dator eller [iPad](#).

I läroplanen står det att elever ska få en grundläggande notkännedom. På enkla låtar räcker det ganska bra! En ganska enkel förklaring [finns här](#). För E räcker det om du kan visa ungefär vilken eller vilka toner du har i första takten. Det går att göra med siffror men noter är mycket tydligare.

För att kunna skriva vilken **tonart** din musik går i behöver du hitta **stamtonen** som är nummer 1 i din tonart. **Stamtonerna** är en slags standard-tonart med sju toner som har namn efter de sju första bokstäverna i alfabetet men bokstaven som är nummer 1 är tyvärr inte A utan **C, som alltid ligger till vänster om tvillingarna**. Stamtonerna är helt enkelt tonarten C fast med bokstäver! Så här:

$\underline{1} \quad \underline{2} \quad \underline{3} \underline{4} \quad \underline{5} \quad \underline{6} \quad \underline{7} \underline{1} \quad \underline{2}$
$\underline{C} \quad \underline{D} \quad \underline{E} \underline{F} \quad \underline{G} \quad \underline{A} \quad \underline{B} \underline{C} \quad \underline{D}$

I vilken stil det än gäller brukar musik bli bäst när den är enkel. Du behöver alltså inte göra något svårt för att få bra betyg utan bara förstå hur enkelt det kan vara! (Typ två fingrar upp eller ner)

Både melodi och ackord ska hålla sig inom tonarten: $\underline{1} \quad \underline{2} \quad \underline{3} \underline{4} \quad \underline{5} \quad \underline{6} \quad \underline{7} \underline{1} \quad \underline{2} \quad \underline{3} \underline{4} \quad \underline{5} \quad \underline{6} \quad \underline{7} \underline{1} \quad \underline{2}$
... och ackord är alltid varannan ton i tonarten: $\uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow \quad \uparrow$
1, 4 och 5 är dur! 2, 3 och 6 är moll! ackord 1(stort i början=dur) ackord 2(litet i början=moll)

Ackorden $5 \leftarrow \underline{1} \leftarrow 4$ Fyra steg uppåt eller neråt från grundackordet blir **de tre durackorden**, funkar på massor av pop, rock, visor, klassiskt mm ($\underline{1} \rightarrow 4$ ters halvt upp, kvint helt upp, $\underline{1} \rightarrow 5$ prim halvt ner, ters helt ner, $4 \leftarrow 5$ alla toner helsteg). **De kan heta till exempel $G \leftarrow \underline{C} \leftarrow F$, $E \leftarrow \underline{A} \leftarrow D$ eller $C \leftarrow \underline{F} \leftarrow B$**

Ackorden $3d \leftarrow \underline{6} \leftarrow 2$ Fyra steg uppåt eller neråt från grundackordet fast i moll, funkar på folkmusik, viss pop, visor, klassiskt mm ($\underline{6} \rightarrow 2$ ters helt upp, kvint halvt upp, $\underline{6} \rightarrow 3d$ prim och ters halvt ner). Ofta en extraton på 3d. **De kan heta t ex $G^7 \leftarrow \underline{Cm} \leftarrow Fm$, $E^7 \leftarrow \underline{Am} \leftarrow Dm$, $C^7 \leftarrow \underline{Fm} \leftarrow Bm$ eller $B^7 \leftarrow \underline{Em} \leftarrow Am$**

Ackorden $\underline{1} \rightarrow 6 \rightarrow 2 \rightarrow 5$ (ibland 4 istället för 2) Vanligt i 50-60-talspop, jazz ($\underline{1} \rightarrow 6$ kvint helt upp, $2 \rightarrow 5$ ters+kvint helt upp). **De kan heta $C \rightarrow Am \rightarrow Dm(F) \rightarrow G$, $D \rightarrow Bm \rightarrow Em(G) \rightarrow A$, $G \rightarrow Em \rightarrow Am(C) \rightarrow D$ eller $A \rightarrow F\#m \rightarrow Bm(D) \rightarrow E$**

Ackorden **1→5→6→4** (som är samma som **6→4→1→5**) Funkar på nästan all pop som gjorts under de sista tjugo åren. I ny pop kan det vara svårt att höra om det är 1 eller 6 som är grundackord (**6→4** kvint halvt upp, **4→1→5** prim halvt ner, ters helt ner). **Am→F→C→G, Bm→G→D→A, Em→C→G→D eller F#m→D→A→E**

Även om detta skulle ta två år att lära sig är det fortfarande värt besväret! Men visst skulle det kunna räcka med två lektioner, i varje fall att lära sig **5←→1←→4** eller **6→4→1→5**? Helst i alla tonarter 😊

Popmusikens form

Här är några begrepp som kan beskriva popmusikens form . De flesta låtar kan delas upp i några av dessa delar.	
Intro	En inledning, oftast utan sång.
Vers	Ett stycke text som oftast har samma melodi som nästa stycke text, så lyssnaren känner igen perioderna.
Refräng	Ett stycke text och melodi som är extra lätt att sjunga och återkommer likadant flera gånger.
Brygga	En del av en låt som kan ligga mellan vers och refräng, så att lyssnaren känner att en refräng är på gång.
A-del och B-del	Vissa låtar har ingen refräng. Istället kan de ha två ganska lika verser och en annorlunda, som AAB. Många äldre poplåtar från 20-30-talet har bara refrängen kvar, oftast i AABA-form, eftersom verserna var långa och har glömts bort. Detta är mycket vanligt i jazz, som ju ofta saknar sång (text).
Mellanspel	Kan låta ungefär som en inledning, fast mitt i låten, oftast instrumentalt (ingen sång).
Stick	En del av en låt som liksom sticker ut, som inte liknar de andra delarna.
Outro/Coda	En avslutning, oftast utan sång.
Poplåtar behöver inte innehålla alla form-delarna i denna tabell, det kan räcka med bara verser, men efter fyra eller åtta takter brukar det alltid hända något, till exempel en ny vers.	

Uppgift för alla åttor! (två deluppgifter, den första är viktigast, den andra kan vänta)

I denna uppgift gäller det att **hitta minst fyra takter** som du känner igen (gillar) bland låtarna på [Pop60-nutid](#) eller [låtar](#) (det kommer nya då och då, ofta efter tips från elever) **eller bland låtarna här nedanför**, och sedan ta bort eller ändra något i dessa takter så att det blir din egen låt. Alla låt-exempel har röda siffror som visar melodin, i alla fall början på varje låt (Det finns en låtlista till höger på [Pop60-nutid](#)). Några är svåra men **alla låtar har någon del som är lätt**. Många låtar använder bara tre-fyra toner, ofta de första i tonarten. Vissa har bara en ton! När du lånar från en bra låt är det lättare att få ett bra resultat.

Öva först på något riktigt lätt, även om du inte gillar det, till exempel början på **Björnen sover** som bara har fyra toner, eller kanske **födelsedagslåten** (alla vet hur den går, fast den faktiskt har alla sju tonerna) eller någon av julsångerna här nedanför. Öppna denna [piano-app](#) eller något liknande, ta det första ackordet i rätt tonart och försök sjunga början på låten. Spela för säkerhets skull de första två tonerna i melodin för att höra om det blev rätt. Om det låter bra borde du kunna spela fyra takter på en ännu enklare låt och sjunga samtidigt. Det kommer säkert inte att låta som du vill eftersom piano-appen har väldigt dåligt ljud och du själv har en annan ålder än den som sjunger på låten men det går att spela rätt eller fel på alla slags instrument. **Ju fler låtar du provar desto bättre blir du!** Gör detta hemma också, särskilt om det känns svårt! OBS! Gratis-appar på mobiler brukar låta lite bättre!

1. Spela in ett kort bevis på att du gjort minst en övningslåt där du sjunger början på en sång samtidigt som du tar minst ett ackord! (Vi har gjort detta många gånger på lektionerna)

E-nivå = text början på Björnen sover, Last Christmas eller Country roads i C

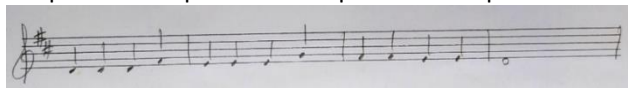
A-nivå = samma sak, i en annan tonart och med lite känsla + någon annan låt (på [Pop60](#) eller [låtar](#)).

Be någon filma med chromebook eller mobil och dela filmen till klassens Drive-mapp. Om du vill vara hemlig kan du dela till min mailadress petter.lantz@lerum.se. Du får gärna spela låten i klassrummet om du hellre vill det. Gör filmen kort ungefär på som TikTok!

OBS! Det behöver inte vara krångligare än på denna lilla film: <https://youtu.be/RcJQXvgIZXo>

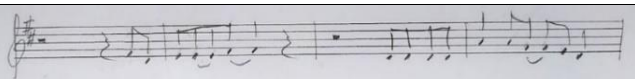
Övningslåtar:

De fyra första exemplen är helt olika men kan ändå ha samma ackord, nästan samma toner också.

Björnen sover En gammal melodi fast med en typisk ackord-loop från nutiden. Lyssna på skillnaden mellan versionerna.	
(Noterna visar tonarten D) →	4/4takt D A Bm G
Text: Björnen sover björnen sover i sitt lugna bo	
Melodi: 1 1 1 3 2 2 2 4 3 3 2 2 1	
Ackord: 1 5 6 4	
Här är de riktiga ackorden:	Björnen sover björnen sover i sitt lugna bo
Björnen sover 1 5 1 5 1	

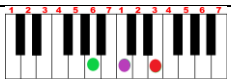

Country roads	En liten punkt efter en not förlänger noten med halva tidsvärdet.
Text: Country road take me home to the place I be- long	
Melodi: 12 3 21 2 32 1 35 6	
Ackord: 1 5 6 4	
	C G Am F

Let it be	Om noterna ska följa melodin kan det lätt bli svårt; härma istället.
When I find myself in times of troubles Mother Mary comes to me	
Melodi: 55 5 56 3 5 5 12 33 32 22 11	
Ackord: 1 5 6 4	
	C G Am F

Don't Stop Believin (Noterna visar tonarten D)	Låten har ungefär samma toner som "Björnen" men svårare rytm.
Text: Just a small-town girl Livin' in a lonely world	
Melodi: 31 22 3 111 55321	
Ackord: 1 5 6 4	
	D A Bm G

Några exempel på hela låtar att låna delar av. De är mycket gamla men alla spelas fortfarande.

The Wellerman (Trad. 1860 Nya Zeeland) Den har många fler verser. ↓melodi

There once was a ship that put to sea	6 6	3 ↓ 6 6 6 ↑ 1 3 3 3 3	
And the name of that ship was the Billy o' Tea	2 6	3 3 4 2 2 2 4 6 6 3 ↓ 6	
The winds blew hard, her bow dipped down	6 6	3 ↓ 6 6 6 ↑ 1 3 3 3	
Blow, me bully boys, blow (Huh!)	3d 6	3 2 1 1 ↓ 7 6	
Soon may the Wellerman come	4 1	↑ 6 6 4 5 3 3 3	
To bring us sugar and tea and rum	2 6	3 4 2 2 2 4 6 3 ↓ 6	
One day, when the tonguin' is done	4 1	↑ 6 6 4 4 5 3 3 3	
We'll take our leave and go	3d 6	3 3 2 1 ↓ 7 6	

Från 6 till 3d, två fingrar neråt, ett halvt steg var!

Du gamla, du fria (Trad. text: Richard Dybeck 1844) 2/4

Du gamla, du fria, du fjällhöga nord	1 6 4 5	3 3 11 1 23 3 21 7	Du tronar på minnen från fornstora dar,
Du tysta, du glädjerika sköna	5 3 6 2d 5	2 2 ↓71 2731 6 5	då ärat ditt namn flög över jorden
Jag hälsar dig, vänaste land uppå jord,	1 3 6 2d 5	5 ↑1 12 771 ↓6 56 7 5	Jag vet att du är och du blir vad du var
Din sol, din himmel, dina ängder gröna	1 6 5 1	5 ↑1 71 2 3 1 4 3 2 1	Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden
Din sol, din himmel, dina ängder gröna	1 6 2 5 1	5 ↑1 71 2 3 1 4 3 2 1	Ja, jag vill leva jag vill dö i Norden

Födelsedagslåten (Trad. 1700-talet)

↓enkla ackord ↓roligare

↓melodi

↓6d7(utan 6a)

Ja, må dom leva Ja, må dom leva	1 1	1 1	1 1 1 ↓5 ↑3 33 3 1	
Ja, må dom leva uti hundra år	1 5	1 6d 2 5	5 5 5 6543 3 22 2	
Javisst ska dom leva Javisst ska dom leva	4 1	4 5 1 6	3 4 43 2 2 2 3 32 1 1	
Javisst ska dom leva uti hundra år	5 1	2 5 1 4 1	1 2 221↓767 ↑1 (3 5 1)	

... och några julsånger som de flesta har hört:

Last Christmas (Wham! 80-talet)

... första versen

Last Christmas I gave you my heart	1 1	2 21 ↓5 ↑2231
But the very next day you gave it away	6 6	66 22 3 1 1 ↓7176
This year To save me from tears	2 2	3 2 ↓6 ↑3432
I'll give it to someone special	5 5	1 ↓77171 75

Tänd ett ljus (Niklas Strömstedt, Lasse Lindbom 1987)

... två verser, ingen B-del

Tänd ett ljus och låt det brinna,	1 1	333 3 4 31↓5	Tänd ett ljus för allt du tror på,
låt aldrig hoppet försvinna,	6 6	↑3 33 66 5 32	för den här planeten vi bor på.
det är mörkt nu,	4 4(5)	21 2 1 (117)	Tänd ett ljus för jordens
men det blir ljusare igen.	5(1) 5(1)	↓555 ↑322132(1)	barn.

This little light of mine (Harry Dixon Loes 1920-talet)

This little light of mine, I'm gonna let it shine.	1 1 1 1	5 5556 ↑1 3 3332 1	
This little light of mine, I'm gonna let it shine.	4 4 4 1	6 ↑1112 1 1 111↓6 5	
This little light of mine, I'm gonna let it shine.	1 1 3d 6	5 5556 ↑1 3 3332 1	
Let it shine, let it shine, let it shine.	1 5 1 1	12 3 3 2 32 1	
			<p>← Börja på 1, flytta ytterfingrarna ett halvsteg utåt och vips ett 3d som vill till 6! Det beror på att ackordet 3d innehåller en ton precis mellan 5 och 6, en ledton.</p>

Om detta gick bra kan du fortsätta med uppgiften, men jag är faktiskt ganska nöjd om ni bara gör den första delen, det täcker in det gröna kunskapskravet, de blå och lila kunskapskraven kan vi ta till våren!

Kunskapskrav för betyget A i slutet av årskurs 9

Eleven musicerar och genomför sina sång- och spelstämmor med **god** säkerhet. Dessutom anpassar eleven sitt musicerande **mycket väl** till det musikaliska sammanhanget och musikens karaktär.

Genom musikaliskt skapande uttrycker eleven idéer och tankar på ett **väl fungerande** sätt. Eleven komponerar musik som har en **väl fungerande** form och karaktäristisk stil.

Eleven urskiljer och jämför musikaliska karaktärsdrag från olika tidsperioder och genrer med **god** säkerhet. Dessutom uttrycker eleven **god** förståelse för musikens innehåll, funktion och betydelse i olika sammanhang.

Komponera (fast ni kan faktiskt vänta med detta, tycker jag! Jag hoppades vi skulle hinna men ...)

Nu är det dags att komponera själv. Börja med att **hitta minst fyra takter** som du både känner igen och gillar bland låtarna på [pophistoria](#) eller [låtar](#) eller bland övningslåtarna här ovanför. Alla låtar där är välgjorda och fungerar! När du tycker att du kan sjunga det du valt så kan du testa att förändra eller ta bort någon tonerna i melodin, det räcker att ändra **lite** för att det ska låta som en ny låt.

Ungefär så här:

Country roads	Ny melodi men samma ackord och samma text
Text: Country road take me home to the place I be- long	Text: Country road take me home to the place I be- long
Melodi: 12 3 21 2 32 1 35 6	Melodi: 12 1 11 2 22 1 11 1
Ackord: 1 5 6 4	Ackord: 1 5 6 4

Ny text och ny melodi! Det finns inget kvar av originalet (även om det är samma ackord)!	Men låten kan förändras ännu mer om du byter ut ackorden också. Det kan låta bra även om tonerna inte finns i ackorden men det är bäst om meloditonen finns med i det sista ackordet och att det också är låtens grundackord! Ungefär så här↓
Text: Den är ny, den är fin! Melo- din, den är min!	Text: Den är ny, den är fin! Melo- din, den är min!
Melodi: 12 1 11 2 22 1 11 1	Melodi: 12 1 11 2 22 1 11 1
Ackord: 1 5 6 4	Ackord: 6 2 4 1
	eller
	Text: Den är ny, den är fin! Melo- din, den är min!
	Melodi: 12 1 11 2 1 7 6 66 6
	Ackord: 6 2 4 6

Det som gör att det låter bra är att toner och ackord har **samma tonart**, att melodin är **lätt** (inte hoppar upp och ner så mycket), att **sista melodi-tonen finns i sista ackordet** och faktiskt att det är **fyra takter**. Det är extremt vanligt att en del av en låt är just fyra takter och att nästa fyra takter är likadana eller nästan likadana. Tillsammans blir det åtta takter och skulle kunna kallas för en vers. Det kanske är lika naturligt som att toner vars frekvenser är jämnt delbara låter bra ihop? Undersöker du några tusen låtar så märker du det 😊 Själva **formen** på låten är mycket viktig!

Nu behöver du bara en bra text. Ofta är det just texten som gör att en låt blir bra men det kan ta lång tid att hitta på en. Den här gången är jag mest intresserad av musiken så **lägg inte så mycket tid på texten!** Det går bra att byta ut orden i någon av de färdiga låtarna med ord som låter ungefär likadant; texten behöver inte betyda någonting. Ta din senaste språkläxa eller någon text från SO.

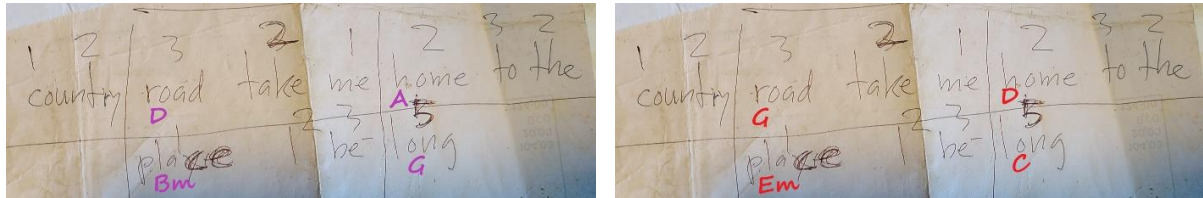
2. Skriv ner din egen låt

Skriv i dessa rutor eller rita egna. Du kan också få papper med enbart notlinjer om du vill. Varje ruta är en takt, lika lång som det tar att räkna till fyra. Skriv texten i den takt-ruta den hörs i (får den inte plats så gör egna rutor). Skriv med **bokstäver** vilket ackord du väljer till varje takt. Skriv med **siffror eller noter** vilka toner din melodi har. Skriv siffrorna under orden. Jämför med exemplen och härma!

E-nivå = Det ska gå att spela låten och den har minst fyra takter och minst två ackord. Tonerna i första takten ska stämma ganska bra med vad du sjunger.

A-nivå = Du kan spela själv; låten har minst åtta takter, minst tre ackord, minst tre olika toner och de flesta tonerna har rätt siffra eller not.

Det behöver faktiskt inte vara snyggare än så här, bara det framgår vilket ord som kommer i början av takten och vilken ton i tonarten ordet har! Ackorden ska skrivas med bokstäver någonstans i samma taktruta.

Här är ackorden i några tonarter (röda är svårare på gitarr)

Ackord→ Tonart ↓ Dur eller moll 1 eller 6	1 (1 3 5)	2 (2 4 6) (kan göras om till dur för att längta till 5)	3 (3 5 7) (kan göras om till dur om låten går i moll: 3 #5 7, för att längta till 6, det vanligaste grundackordet i moll)	4 (4 6 1)	5 (5 7 2)	6 (6 1 3) (kan göras om till dur för att längta till 2)	7 (7 2 4) (moll minus 5 - ackord, kan göras om till dur för att längta till 3)	7 eller 7/b7 (b7 2 4) (hörs ibland i folkmusik och rock)
C eller Am	C	Dm	Em	F	G	Am	Bm ⁻⁵	Bb
D eller Bm	D	Em	F#m	G	A	Bm	C#m ⁻⁵	C
E eller C#m	E	F#m	G#m	A	B ⁷	C#m	D#m ⁻⁵	D
F eller Dm	F	Gm	Am	Bb	C	Dm	Em ⁻⁵	Eb
G eller Em	G	Am	Bm	C	D	Em	F#m ⁻⁵	F
A eller F#m	A	Bm	C#m	D	E	F#m	G#m ⁻⁵	G

Ackorden 1, 4 och 5 är durackord. Ackorden 6, 2 och 3 är mollackord.

Du kan också använda dessa linjer om du vill. Kan du skriva av noterna i dokument kan du också ändra på dem, eller hur?

Text:			
Melodiosiffror:			
Noter:			
Ackord:			